

ความจริงของคดีที่ดิน และกระบวนการยุติธรรม

ในหัวข้อนี้จะเสนอข้อเท็จจริงและการวิเคราะห์คดีที่ดินจากกรณีศึกษา ๕ พื้นที่ ได้แก่ ชุมชนเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน ชุมชนหนองกิงเพล จังหวัดอุบลราชธานี ชุมชนทุ่งพระ จังหวัดชัยภูมิ ชุมชนราไวย์ จังหวัดภูเก็ต และชุมชนทับยาง จังหวัดพังงา

๑. ชุมชนเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน

๑.๑ ความเป็นมา

พื้นที่พิพาทเดิมอยู่ในโครงการจัดที่ดินผืนใหญ่ของรัฐหนองปลาสาวย ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ตำบลศรีเตี้ย และตำบลหนองปลาสาวย อำเภอบ้านโฮ้ง และตำบลหนองล่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน พื้นที่ดังกล่าวที่ตำบลศรีเตี้ย อำเภอบ้านโฮ้ง ติดแม่น้ำลี้ ส่วนเขตตำบลหนองปลาสาวยด้านหนึ่งอยู่ติดแม่น้ำปิง มีป่าติดต่อกันเป็นผืนเดียว สภาพภูมิประเทศเป็นลอนคลื่นมีที่ดอนสลับที่ลุ่มและส่วนหนึ่งเป็นภูเขา มีลำห้วยหลายสายที่เกิดจากภูเขาเช่นห้วยผึ้ง บริเวณพื้นที่ป่ามีสภาพเป็นป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณที่ชุมชนใช้เป็นไม้เก็บเห็ด หน่อไม้ เก็บฝืน หาของป่า และยังใช้เป็นไม้เลี้ยงวัวควาย ที่ลุ่มบางแห่งยังใช้เพราะปลูกพืชในฤดูฝน เช่น พริก ฝ้าย บางแห่งทำนาข้าวฝน พื้นที่แห่งนี้ในอดีตรัฐเคยให้สัมปทานทำไม้ มีการสร้างทางรถไฟผ่านป่าแห่งนี้ ปี พ.ศ.๒๕๑๖ เริ่มปิดเขื่อนภูมิพลเพื่อกักน้ำ น้ำได้เอ่อขึ้นมาจนถึงบ้านท่าหลุก ชาวบ้านต้องอพยพหนีน้ำไปอยู่บนที่ดอน และทำมาหากินในที่ดินตลอดจนรักษาป่าชุมชนผืนนี้ติดต่อกันมายาวนาน โครงการจัดที่ดินผืนใหญ่

หนองปลาสาวยังมีส่วนมาช่วยให้ราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม และชาวบ้านที่ยังไม่มีที่ทำกินโดยชอบด้วยกฎหมายได้มีที่ทำกิน โครงการจัดที่ดินผืนใหญ่ให้เกษตรกรรายย่อยนี้ไม่ประสบความสำเร็จ แต่เกิดโครงการเดินสำรวจเร่งรัดออกโฉนดจากงบประมาณกู้ธนาคารโลกมาแทน ด้วยการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐร่วมมือกับนายทุนออกเอกสารสิทธิ์โดยมิชอบในที่ดินของเกษตรกรและที่สาธารณะประโยชน์ จึงทำให้เกษตรกรในหลายชุมชนกว่า ๑,๐๐๐ ครอบครัว สูญเสียที่ดินมากกว่า ๑๒,๐๐๐ ไร่ จึงได้รับความเดือดร้อน

๑.๒ ลำดับเหตุการณ์

พื้นที่จัดสรรที่ดินหนองปลาสาวยเนื้อที่ ๑๕,๐๐๐ ไร่ เดิมเป็นที่ดินกว้างใหญ่ที่ชาวบ้าน ๓ ตำบลร่วมกันเป็นเจ้าของ คือ ต.ศรีเตี้ย ต.หนองปลาสาวย อ.บ้านโพง และ ต.หนองล่อง อ.เวียงหนองล่อง จ.ลำพูน โดยแบ่งกันปลูกพืชทำสวนลำไย ลิ้นจี่ มาแต่ครั้งปู่ย่าตายาย ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๐๘ มีโครงการจัดสรรที่ดิน โดยกรมที่ดินให้ชาวบ้านเช่าลงชื่อ จับสลาก เพื่อจะออกเอกสารสิทธิ์ในพื้นที่ทำกิน ประมาณ ๑,๐๐๐ ครอบครัว มีความเป็นมาของปัญหาข้อพิพาทที่ดิน ดังนี้

❖ ปี พ.ศ.๒๕๐๙

- คณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ มีมติให้ดำเนินการ “โครงการจัดสรรที่ดินผืนใหญ่หนองปลาสาวย” ในเขตป่าสงวนบ้านโพง ท้องที่อำเภอบ้านโพง และบางส่วนของอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน ครอบคลุมพื้นที่จำนวน ๑๕,๐๐๐ ไร่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรองรับชาวบ้านที่อาจได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างและเก็บกักน้ำของเขื่อนภูมิพล ซึ่งโดยเจตนารมณ์และเป้าหมายของโครงการจัดที่ดินผืนใหญ่ต้องการรองรับสิทธิ์และจัดหาที่ดินให้แก่เกษตรกรและราษฎรผู้ยากไร้ โดยคุณสมบัติของผู้ได้รับการจัดสรรควรเป็นเกษตรกรผู้ยากไร้และอยู่อาศัยหรือทำกินในพื้นที่ โดยกรรมการที่ดินมีหน้าที่จะต้องเข้าดำเนินการจัดรูปแปลงและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้แล้วเสร็จก่อนดำเนินการแจกใบจองให้แก่ราษฎร

❖ ปี พ.ศ.๒๕๐๙-๒๕๑๑

- กรมที่ดินเริ่มทำการจัดที่ดินให้ชาวบ้าน โดยเข้ามาดำเนินการจัดรูปแปลง ทำแนวถนน และออกใบจอง แต่ไม่แล้วเสร็จจึงขยายระยะเวลาออกไปอีก ๒ ปี คือ พ.ศ.๒๕๑๒-๒๕๑๓ เมื่อสิ้นระยะเวลาได้แจกใบจองให้แก่ชาวบ้านทั้งสิ้น ๙๒๖ ราย

❖ ปี พ.ศ.๒๕๑๓

- ราษฎรที่ได้รับใบจองไม่สามารถเข้าทำประโยชน์ได้เนื่องจากหาแปลงที่ดินไม่พบ และบางแปลงซ้อนทับพื้นที่ทำกินของชาวบ้านอื่นที่ครอบครองที่ดินอยู่ก่อนแล้ว จึงเรียกร้องให้มีการยกเลิกใบจองเพื่อจัดรูปแปลงใหญ่ให้ชัดเจนและถูกต้อง การเรียกร้องยืดเยื้ออยู่หลายปี

❖ ปี พ.ศ.๒๕๒๘

- กรมที่ดินประกาศยกเลิกใบจองโดยไม่มีการจัดที่ดินและแจกใบจองใหม่ และสั่งให้ชาวบ้านออกจากที่ดิน
- รัฐบาลได้บรรลุข้อตกลงกับธนาคารโลกในการสนับสนุนเงินกู้ในโครงการเร่งรัดการเดินทางสำรวจออกโฉนด เป็นเงินงบประมาณผูกพัน ๒๐ ปี (พ.ศ.๒๕๒๘-๒๕๔๗)

❖ ปี พ.ศ.๒๕๓๒

- กรมที่ดินประกาศให้หลายท้องที่ใน จ.ลำพูน เป็นโครงการเร่งรัดเดินทางสำรวจออกโฉนดครอบคลุมพื้นที่ “โครงการจัดสรรที่ดินผืนใหญ่หนองปลาสาวย” เป็นผลทำให้โครงการจัดสรรที่ดินผืนใหญ่ยุติลงโดยกรมที่ดินอ้างว่า “มิได้เป็นการจำกัดสิทธิชาวบ้านที่ได้รับใบจองในการยื่นขอออกโฉนดที่ดินภายใต้โครงการเดินทางสำรวจออกโฉนด”
- การดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์ภายใต้โครงการเร่งรัดเดินทางสำรวจออกโฉนดในพื้นที่ จ.ลำพูน ตามประกาศของกรมที่ดิน ทำให้นายทุนที่อยู่นอกพื้นที่ใช้ช่องว่างของกระบวนการออกเอกสารสิทธิ์ตาม

มาตรา ๕๘ ทวิ ของประมวลกฎหมายที่ดิน มายื่นขอเอกสารสิทธิ์ในที่ดินได้อย่างกว้างขวาง

- ภายหลังการออกเอกสารสิทธิ์ของนายทุนในปี พ.ศ.๒๕๓๒ พบว่าส่วนใหญ่ นำเอกสารสิทธิ์ที่ดินไปเป็นหลักทรัพย์ในการขอกู้เงินจากสถาบันการเงินแล้วปล่อยทิ้งร้าง เป็นหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (NPLs) และเป็นสาเหตุหนึ่งของการล้มละลายของสถาบันการเงินและธนาคารที่ปล่อยกู้ให้แก่ นายทุนในปี พ.ศ.๒๕๔๐
- ❖ ปี พ.ศ.๒๕๓๓ เจ้าหน้าที่ที่ดินดำเนินการรังวัดเดินสำรวจออกโฉนดในที่ดินบริเวณโครงการ ๑๕,๐๐๐ ไร่ ซึ่งทางจังหวัดดำเนินการให้มีการสงวนหวงห้ามที่ดินที่บ้านหนองเขียด และจัดที่ดินแปลงเล็กแปลงน้อยในที่ดินอำเภอป่าซาง แต่กรมที่ดินตีความว่า การเดินสำรวจออกโฉนดคือการจัดสรรที่ดินแปลงเล็กแปลงน้อย ในช่วงระยะเวลาสั้นเองที่กลุ่มนายทุนเข้ามากว้านซื้อและออกเอกสารสิทธิ์ในที่ดินบริเวณโครงการ ๑๕,๐๐๐ ไร่ บางส่วนนำไปทำประโยชน์ทางธุรกิจ บางส่วนก็ทิ้งร้างไม่ทำประโยชน์ในพื้นที่มาโดยตลอด จนกระทั่งชาวบ้านเข้าไปบุกเบิกจึงเกิดข้อขัดแย้งขึ้น
- ❖ ปี พ.ศ.๒๕๓๗-๒๕๔๐ ชาวบ้านใน อ.บ้านโฮ้ง และ อ.เวียงหนองล่อง ซึ่งอยู่ในพื้นที่โครงการจัดสรรที่ดินผืนใหญ่หนองปลาซวาย ได้เคลื่อนไหวเรียกร้องให้มีการตรวจสอบการออกเอกสารสิทธิ์ในโครงการดังกล่าว ปรากฏข้อเท็จจริงและมีผลสรุปว่า คณะกรรมการซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากนายกรัฐมนตรี (พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร) ซึ่งมี พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ รองนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นเป็นประธาน สรุปว่า “การออกเอกสารสิทธิ์ตามโครงการดังกล่าว น่าจะพัวพันกับกระบวนการทุจริตโดยมีผู้นำท้องถิ่นบางคนให้ความร่วมมือ”
- ❖ ปี พ.ศ.๒๕๔๐ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย (นายไพโรจน์ โล่ห์สุนทร) ลงตรวจสอบพบว่า มีโฉนดที่ดินอย่างน้อย ๑๓ แปลง เนื้อที่

๑๒๐ ไร่ ออกโดยมิชอบด้วยกฎหมาย เพราะออกในที่ลาดชันเกิน ๓๕% แต่ไม่ปรากฏว่ามีการเพิกถอนโฉนดที่ดิน ดังนั้นชาวบ้านจึงได้ทำการยึดที่ดินคืนจากนายทุนทั้งหมด พร้อมจัดสรรให้ชาวบ้านเข้าทำกิน

❖ ปี พ.ศ.๒๕๔๑

- ชาวบ้านทั้ง ๓ ตำบลที่มีที่ดินไม่เพียงพอต่อการทำเกษตรเริ่มเข้าไปทำประโยชน์ในที่ดินที่ปล่อยทิ้งร้าง โดยจัดสรรที่ดินกันเองครอบครัวละ ๑-๒ ไร่ ซึ่งเป็นการจัดการร่วมกันของคนในชุมชนในรูปแบบของโฉนดชุมชน แต่ก็ถูกแจ้งข้อหาบุกรุกและถูกดำเนินคดีในภายหลัง
- ชาวบ้านรวมตัวกันคัดค้านการถือครองกรรมสิทธิ์ของนายทุน โดยได้ร้องเรียนไปยังหน่วยงานระดับอำเภอและจังหวัดตามลำดับ แต่ก็ไม่เป็นผล

❖ ปี พ.ศ.๒๕๔๕

- มกราคม ๒๕๔๕ ชาวบ้านได้เข้าบุกเบิกทำกินในเขตที่ดินรกร้างเพิ่มมากขึ้น และได้มีการเจรจาต่อรองแต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาที่ดินเพิ่มเติมขึ้นอีกสำหรับ ๖ หมู่บ้านในเขตอำเภอป่าซาง ประกอบด้วย บ้านพระบาท บ้านสันห้างเสือ บ้านนครเจดีย์ บ้านโป่งรุ บ้านไร่ กอค่า และบ้านสันป่าฮัก ทั้งนี้ทาง จ.ลำพูนได้เริ่มมีมาตรการที่พยายามยุติการเข้าไปบุกเบิกทำกินในที่ดินรกร้างว่างเปล่าด้วย
- มีนาคม ๒๕๔๕ ชาวบ้านเข้าร่วมกับสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ (สกน.) ร้องเรียนกับสำนักนายกรัฐมนตรีให้มีการตรวจสอบและเพิกถอนที่ดินที่ออกมิชอบด้วยกฎหมาย จนกระทั่งมีการแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบ
- เมษายน ๒๕๔๕ มีมติคณะรัฐมนตรีเรื่องการชุมนุมเรียกร้องของกลุ่มสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ (สกน.) โดยมีมติอนุมัติให้แต่งตั้งคณะกรรมการติดตามการแก้ไขปัญหา สกน. และเครือข่ายองค์กรภาคประชาชนภาคเหนือ แต่ต่อมากลับมีมติคณะรัฐมนตรีให้ผู้ว่าราชการจังหวัดและผู้บัญชาการตำรวจในระดับจังหวัดดำเนินการตาม

กฎหมายอย่างเคร่งครัดต่อกลุ่มที่ใช้ความรุนแรงและทำผิดกฎหมาย เช่น บุกรุกที่ดินรัฐและเอกชน

- หลังจากนั้นจังหวัดได้ใช้มาตรการอย่างเข้มข้นในการกดดันชาวบ้านมากขึ้น โดยเฉพาะ มาตรการทางกฎหมาย มีการจับกุมและฟ้องร้องชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง
- มิถุนายน ๒๕๔๕ พนักงานอัยการจังหวัดลำพูนฟ้องนายสุแก้ว ฟุ้งฟู และชาวบ้านอีก ๗ ราย ซึ่งเป็นสมาชิกแนวร่วมกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ จ.ลำพูน เครือข่ายสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ ฐานความผิดร่วมกันบุกรุกยึดถือและครอบครองสงฆ์สิทธิ
- กรกฎาคม ๒๕๔๕ นักวิชาการและวุฒิสมาชิกได้ร่วมกันใช้ตำแหน่งและหลักทรัพย์ยื่นขอ ประกันตัวผู้ต้องหาชาวนาลำพูนคดีบุกรุกที่ดิน ซึ่งศาลจังหวัดลำพูนอนุญาตให้รวมทุกคดีที่ถูกยื่นฟ้องไว้ด้วยกัน โดยขอหลักทรัพย์ค้ำประกันรายละ ๑๐๐,๐๐๐ บาท จากเดิมที่ตั้งไว้คดีละ ๕๐,๐๐๐ บาท ซึ่งต้องใช้หลักทรัพย์กว่า ๓๐ ล้านบาท แต่ปรากฏว่าทางเรือนจำไม่ยอมปล่อยตัวผู้ต้องหาทั้งหมด เพราะตำรวจได้ขออายัดตัวผู้ต้องหาต่อไปอีก ทำให้ชาวบ้านได้มีการชุมนุมและเรียกร้องให้ปล่อยตัวผู้ต้องหา ซึ่งในที่สุดได้ปล่อยตัวออกมา ๗ คน เหลือคุมขังอีก ๒ คน คือ นายสุแก้ว ฟุ้งฟู และนายใจ แก้วยองผาง หลังจากนั้นเครือข่ายองค์กรภาคประชาชนได้ยื่นหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี เพื่อเรียกร้องให้ยกเลิกมติ ครม. วันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๔๕ ที่ให้ข้าราชการฝ่ายปกครองใช้มาตรการทางกฎหมายอย่างเด็ดขาดกับขบวนการภาคประชาชน ซึ่งเสมือนเป็นการเปิดช่องให้มีการจับกุมชาวนาใน จ.ลำพูน ๒๕ คน และถูกออกหมายจับ ๖๗ คน โดยตั้งข้อหาบุกรุก รวมทั้งหมด ๑,๐๖๗ คดี

❖ ปี พ.ศ.๒๕๔๖

- รองนายกรัฐมนตรี (พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ) ประธานคณะกรรมการติดตามการแก้ไขปัญหา สกน. มีคำสั่งแต่งตั้งนายจาตุร อภิชาติบุตร

เป็นประธานคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการถือครองที่ดินและการเพิกถอนเอกสารสิทธิ์ที่ออกไปโดยไม่ชอบในโครงการจัดสรรที่ดินผืนใหญ่บ้านโฮ่อง “หนองปลาสวย” ในพื้นที่ ๑๕,๐๐๐ ไร่

- คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงพบว่า มีความผิดพลาดของเจ้าหน้าที่จัดสรรที่ดินและพบกระบวนการทุจริต คอร์รัปชั่นของเจ้าหน้าที่ที่ร่วมกับเอกชนในการออกเอกสารสิทธิ์
- ชาวบ้านได้นำหลักฐานทั้งที่เป็นมติของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริง พยานบุคคลและพยานแวดล้อมต่างๆ ที่ชี้ให้เห็นถึงการได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์โดยมิชอบของฝ่ายผู้ฟ้องร้องยื่นต่อผู้คดี แต่ก็ไม่สามารถหักล้างหลักฐานที่เป็นเอกสารสิทธิ์ซึ่งออกโดยราชการได้

❖ ปี พ.ศ.๒๕๔๙

- มกราคม ๒๕๔๙ ศาลจังหวัดลำพูนอ่านคำพิพากษาคดีนายสุแก้ว ฟุ้งฟู กับพวกรวม ๗ คน ข้อหาบุกรุกทำให้เสียทรัพย์ โดยตัดสินจำคุกจำเลยทั้ง ๗ คน คนละ ๑ ปี ต่อมาจำเลยทั้ง ๗ คน ยื่นอุทธรณ์และศาลได้ยกฟ้อง
- ธันวาคม ๒๕๔๙ ศาลจังหวัดลำพูน อ่านคำพิพากษาคดีระหว่างพนักงานอัยการ จ.ลำพูน เป็นโจทก์ฟ้องนายสุแก้ว ฟุ้งฟู กับพวกรวม ๖ คน ข้อหาร่วมกันบุกรุกสิ่งหาริมทรัพย์ของผู้อื่น โดยศาลพิพากษาว่า จำเลยทั้ง ๖ คนได้กระทำความผิดจริง พิพากษาจำคุกจำเลยทั้ง ๖ คน เป็นเวลา ๖ ปี โดยไม่รอลงอาญา
- กรกฎาคม ๒๕๕๕ ศาลจังหวัดลำพูน อ่านคำพิพากษาจำเลย ๓ คน ข้อหาร่วมกันบุกรุกที่ดินและตัดไม้ (ข้อหานายสืบสกุล กิจนุจร เป็นแกนนำชักชวนชาวบ้านกระทำความผิดกฎหมาย) โดยศาลพิพากษาให้จำคุกนายธวัช ยะสินธุ์ ๑ ปี ส่วนนายสืบสกุล และนายรังสรรค์ แสนสองแคว ให้ยกฟ้อง

๑.๓ ประเด็นความไม่เป็นธรรม

จากการศึกษาข้อมูลเอกสารและสัมภาษณ์ราษฎรผู้เดือดร้อนในพื้นที่ พบว่ามีประเด็นที่จะต้องวิเคราะห์เพื่อสะท้อนปัญหาของเกษตรกรที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมในคดีที่ดินจากการดำเนินงานของรัฐและกระบวนการยุติธรรม ดังนี้

๑. ความไม่เป็นธรรมจากการดำเนินการตามนโยบายจัดสรรที่ดินผืนใหญ่ของรัฐ โครงการจัดสรรที่ดินผืนใหญ่หนองปลาซวย จังหวัดลำพูน มีจุดประสงค์ที่ชัดเจนในการจัดสรรที่ดินให้ราษฎรซึ่งไม่มีที่ดินหรือมีที่ดินไม่พอประกอบอาชีพตามประมวลกฎหมายที่ดิน ให้มีที่ดินเป็นที่อยู่อาศัยและประกอบการทำมาหากินเลี้ยงชีพเป็นหลักฐานมีฐานะทางเศรษฐกิจแห่งครอบครัวมั่นคง และเพิ่มพูนผลิตผลทางการเกษตรกรรมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แต่เจ้าหน้าที่รัฐดำเนินการผิดพลาดหลายประการที่ไม่เป็นธรรมและกระทบต่อสิทธิของราษฎรที่จะได้รับที่ดินจัดสรร กล่าวคือ

- ❖ การจัดที่ดินผืนใหญ่แปลงนี้ไม่มีการสอบสวนสิทธิการถือครองและใช้ประโยชน์ในที่ดินเดิมมาก่อน ผู้ได้รับใบจองที่ได้ครอบครองที่ดินเพียงใดก็ทำประโยชน์ไปตามนั้น
- ❖ การออกใบจองผิดพลาด ผู้ถือใบจองจำนวนมากไม่ทราบแนวเขตที่ดินแน่นอนจึงไม่สามารถเข้าทำประโยชน์ในที่ดินตามใบจองได้
- ❖ การเพิกถอนจำหน่ายใบจองที่ออกให้ทั้งหมด เมื่อออกใบจองผิดพลาดแทนที่จะปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องหรือออกใบจองให้ใหม่ตามข้อเสนอของจังหวัดลำพูน กลับไปยกเลิกใบจองของราษฎรตำบลบ้านโฮ้งจำนวน ๑๒๐๗ ราย โดยเป็นผู้ที่มาให้ถ้อยคำยินยอมแล้ว ๙๕๓ ราย และผู้ที่ไม่ได้มาให้ถ้อยคำจำนวน ๒๕๔ ราย ยังได้สั่งเพิกถอนใบจองราษฎรอำเภอป่าซางอีก ๑๘๔ ราย รวมสั่งเพิกถอนใบจองทั้งสิ้น ๑๓๙๑ ราย เนื้อที่ประมาณ ๑๒,๕๑๙ ไร่ โดยมีได้ออกใบจองให้ใหม่ทำให้ราษฎรเสียสิทธิที่จะพึงมีพึงได้ในที่ดิน
- ❖ การสั่งให้ชาวบ้านออกจากที่ดินที่ยกเลิกใบจอง โดยมีได้มีมาตรการรองรับการทำกินของราษฎรที่ไม่มีที่ทำกิน

การดำเนินการดังกล่าวข้างต้น เกิดจากความประมาทเลินเล่อของเจ้าหน้าที่รัฐที่ออกเอกสารใบจองโดยไม่ได้ตรวจสอบพื้นที่เพื่อซี้แปลงที่ดิน ทำให้เกิดความสับสนไม่รู้ว่ที่ดินตามใบจองอยู่ตรงไหน ชาวบ้านที่จับจองบุกเบิกที่ดินครอบครองทำกินมาแต่เดิมจึงไม่ได้สิทธิทำกินในที่ดินผืนนั้น แม้ชาวบ้านที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจะมาร้องเรียนต่อจังหวัดลำพูนแต่ก็ไม่ได้ผลทำให้ราษฎรได้รับความเดือดร้อน

๒. หน่วยงานของรัฐนำที่ดินสาธารณะที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันไปออกเอกสารสิทธิให้เอกชน ที่ดินบริเวณหนองปลาสุวยซึ่งอยู่ในเขตตำบลหนองปลาสุวยอำเภอบ้านโฮ้ง เนื้อที่ราว ๑๒๘๑ ไร่ เป็นที่ดินสาธารณะบ้านหนองเขียดที่ประชาชนใช้สอยร่วมกันไม่มีใครครอบครองทำประโยชน์ และกรมที่ดินมิมติ (เมื่อ ๑๓ เม.ย. ๒๕๓๓) ให้สงวนหวงห้ามและส่วนที่ราษฎรจับจองทำประโยชน์ให้จัดสรรเป็นที่ดินแปลงเล็กแปลงน้อย แต่มีราษฎรที่จับจองและขายที่ดินให้บริษัทเอกชนแห่งหนึ่ง และบริษัทต้องการให้ออกโฉนด เจ้าหน้าที่รัฐจึงไปดำเนินการที่ไม่ถูกต้องและไม่เป็นธรรมกับราษฎร กล่าวคือ

- ❖ เดินสำรวจออกโฉนดที่ดินให้บริษัทเอกชน ๗๗ แปลง ซึ่งเป็นการฝ่าฝืนมติของกรมที่ดิน แม้จังหวัดลำพูนจะเสนอความเห็นให้เพิกถอนโฉนดที่ดินทั้งหมดแต่ไม่เป็นผล
- ❖ เจ้าหน้าที่รัฐจงใจช่วยเหลือนายทุนบริษัทผู้นำรังวัดที่ดินด้วยการบันทึกถ้อยคำว่าได้ครอบครองที่ดินต่อเนื่องมาประมาณ ๔๐ ปีเศษซึ่งเป็นความเท็จ เพราะ
 - ที่ดินแปลงนี้ครอบครองหลังปี พ.ศ.๒๕๔๘ จึงต้องห้ามโอนภายใน ๑๐ ปี ตามมาตรา ๕๘ ทวิ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน การโอนเอกสารสิทธิจากเกษตรกรรายย่อยไปยังนายทุนจึงเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย
 - ที่ดินแปลงนี้อดีตสมาชิกสภาผู้แทนจังหวัดลำพูน (นายมนตรี ต่่านไพบุลย์) ได้เคยร้องเรียนขอให้จัดสรรให้กับราษฎรและต่อมาขอ

ยกเลิกการร้องเรียนต่ออธิบดีกรมที่ดินเพื่อขอออกเอกสารสิทธิ์ที่ดิน เฉพาะราย

- มีข้อสังเกตของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ผู้เป็นหัวหน้าสวนป่ารายงานสรุปได้ว่าสภาพที่ดินไม่ตรงกับข้อเท็จจริง มีที่ดิน ๑๐ แปลงที่สงสัยว่าจะอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ
- ข้อสังเกตของเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน (หนังสือที่ กษ ๐๘๐๘/๔๒๑ ลว. ๑๐ ก.พ. ๒๕๓๘) สรุปว่าตามภูมิประเทศแสดงว่าพื้นที่เอกสารสิทธิ์บางแปลงอยู่ในเขตพื้นที่ป่าไม้ถาวร
- ข้อมูลที่ราษฎรชุมนุมร้องเรียนเมื่อวันที่ ๑๘ ก.ย. ๒๕๔๐ ไม่เห็นด้วยกับการเดินสำรวจออกโฉนดที่ดินบริเวณใต้อ่างเก็บน้ำแม่สุนซึ่งเป็นโครงการพระราชดำริ ๑๒๓ แปลง เนื้อที่ประมาณ ๑,๑๒๙ ไร่ ที่มีชื่อนายทุนหลายรายเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์เพราะที่ดินบริเวณดังกล่าวเป็นป่าชุมชนที่ประชาชนใช้สอยร่วมกัน และชาวบ้านในพื้นที่ไม่มีใครรู้จักผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน

การที่เจ้าหน้าที่รัฐดำเนินการผิดพลาด ใช้หลักฐานไม่ถูกต้อง นำที่ดินสาธารณะประโยชน์ไปออกเอกสารสิทธิ์เงินที่ดินตกเป็นของนายทุน แม้หน่วยงานในจังหวัดจะทักท้วงรวมทั้งราษฎรในพื้นที่ได้ชุมนุมร้องเรียนและแสดงความไม่พอใจกับการเดินสำรวจออกโฉนดที่ดินและเสนอให้เพิกถอนโฉนดแต่ก็ไม่มีการแก้ไข จึงเป็นการปฏิบัติที่มีชอบและไม่เป็นธรรมแก่ราษฎร

การดำเนินการที่ผิดพลาดของเจ้าหน้าที่รัฐ ทำให้บุคคลภายนอกที่มีใช้เกษตรกร (แทนที่จะเป็นเกษตรกรในพื้นที่) ได้รับสิทธิในที่ดินตามโครงการจัดที่ดินผืนใหญ่ของรัฐ จึงผิดไปจากหลักการและเจตนารมณ์ของรัฐที่ต้องการช่วยเหลือให้ราษฎรยากจนซึ่งไม่มีที่ดินหรือมีที่ดินไม่พอประกอบอาชีพ ได้มีที่ดินเป็นที่อยู่อาศัยและประกอบการทำมาหากินเลี้ยงชีพเป็นหลักฐานมีฐานะทางเศรษฐกิจแห่งครอบครัวมั่นคง และเพิ่มพูนผลิตผลทางการเกษตรกรรมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๑.๔ การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น

โครงการจัดที่ดินผืนใหญ่หนองปลาสาวยนี้ มีความเป็นมายาวนานกว่าครึ่ง ศตวรรษ มีราษฎรเกี่ยวข้องจำนวนมาก ส่วนหนึ่งเสียชีวิตไปแล้ว แต่ลูกหลานเขาก็ยังคงต่อสู้เรียกร้องขอความเป็นธรรมอย่างต่อเนื่อง บ้างก็ถูกฟ้องร้องดำเนินคดีจนต้องโทษจำคุก ผู้ถูกตัดสินจำคุกบางคนก็เสียชีวิตในคุก อันเนื่องมาจากไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐและจากกระบวนการยุติธรรมที่มุ่งงานศึกษาวิจัยมีข้อสรุปและความเห็นเบื้องต้น ดังนี้

๑. กรณีออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินในพื้นที่สาธารณะประโยชน์บ้านหนองเขียด ตำบลหนองปลาสาวย ที่ดินผืนนี้เป็นที่สาธารณะ เดิมทีสภาพเป็นป่าชุมชนที่ประชาชนใช้ประโยชน์ หาอาหาร พืชสมุนไพร ไม้ใช้สอย เลี้ยงสัตว์ ฯลฯ ร่วมกันมาก่อน การนำที่ดินสาธารณะไปออกเอกสารสิทธิ์ให้บุคคลภายนอกชุมชน นอกจากจะเป็นการกระทำที่ขัดหลักการเหตุผลทางวิชาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน หลักธรรมาภิบาล และหลักนิติธรรมเพราะไม่ชอบด้วยกฎหมาย ความไม่เป็นธรรมดังกล่าวทำให้ราษฎรเดือดร้อนจนต้องรวมตัวกัน ชุมนุมเรียกร้องขอความเป็นธรรมจากรัฐ จึงสมควรเพิกถอนเอกสารสิทธิ์ที่ดินเอกชนที่ออกทับพื้นที่สาธารณะประโยชน์ และสนับสนุนให้มีการฟื้นฟูพื้นที่ให้กลับคืนเป็นป่าชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ของชุมชนได้ดังเดิม

๒. กรณีความไม่เป็นธรรมอันเกิดจากการเดินสำรวจออกโฉนดที่ดินของหน่วยงานรัฐ

๒.๑ ความไม่เป็นธรรมจากการจัดสรรที่ดิน แม้ข้อพิพาทที่ดินจะเกิดมานานแต่เกษตรกรจำนวนหนึ่งยังคงต่อสู้ปกป้องที่ดินของตนเองและชุมชนอย่างเข้มแข็งด้วยสันติวิธี รัฐจึงควรสนับสนุนการแก้ปัญหาด้วยการทบทวนยืนยันหลักการสำคัญของโครงการจัดที่ดินผืนใหญ่ของรัฐให้เกษตรกรรายย่อยและเพิกถอนเอกสารสิทธิ์ของบุคคลภายนอกผู้ถือกรรมสิทธิ์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย แล้วสนับสนุนให้ชุมชนบริหารจัดการที่ดินให้แก่เกษตรกรรายย่อยและที่ดินส่วนรวมด้วยสิทธิของชุมชนตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

๒.๒ ความไม่เป็นธรรมจากคดีที่ดิน เนื่องจากคดีที่ราษฎรถูกนายทุนผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินฟ้องขอหาบุกรุก เป็นคดีที่เกิดจากการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐบกพร่อง เกิดความผิดพลาดจนส่งผลกระทบต่อราษฎรเดิมที่อยู่อาศัยร่วมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นมาก่อน ทำให้ราษฎรที่ครอบครองและใช้ประโยชน์ที่ดินอยู่เดิมไม่ได้รับสิทธิ และเมื่อมีการต่อสู้ปกป้องสิทธิของเกษตรกรและชุมชน ก็ต้องพิจารณาคดีด้วยความไม่เป็นธรรมคือ

- ❖ การรับฟังหลักฐานของราษฎร ราษฎรที่มีหลักฐานพิสูจน์ได้ว่า เดิมได้ครอบครองทำกินในที่ดินมาก่อนการเดินสำรวจออกเอกสารสิทธิให้กับบุคคลภายนอกชุมชน และจากกระบวนการแก้ไขปัญหาของฝ่ายบริหารที่มีการตั้งคณะกรรมการตรวจสอบหลักฐาน และสรุปว่าการออกเอกสารโดยมิชอบโดยเสนอให้กรมที่ดินเพิกถอนเอกสารสิทธิ์นั้น มีหลักฐานข้อมูลเป็นเหตุเป็นผลที่รับฟังได้ กระบวนการยุติธรรมทุกขั้นตอนจึงควรจะต้องให้อีกสภาราษฎรได้นำหลักฐานพยานทั้งที่เป็นเอกสารและไม่เป็นเอกสารมาต่อสู้ ผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมควรจะต้องรับฟังข้อมูล และหลักฐานความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในพื้นที่และจากการยืนยันของราษฎรแทบทั้งชุมชนให้มากกว่าข้อมูลจากนายทุนและพยานเอกสารที่มีนัยยะว่าจะได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย แต่หน่วยงานของรัฐไม่ยอมทบทวนแก้ไขหลักฐานเอกสารที่ดินให้ถูกต้อง
- ❖ การดำเนินคดีกับราษฎร ราษฎรที่ถูกละเมิดสิทธิที่ดินกรณีโครงการจัดที่ดินผืนใหญ่หนองปลาซวยแทบทั้งหมดเป็นเกษตรกรรายย่อยที่ยากจน ทำการเกษตรแลจัดการป่าชุมชนเพื่อการดำรงชีพ ดังนั้นการต่อสู้ด้วยการฟ้องแย้งไม่ยอมออกจากที่ดินที่เขาเคยอยู่เดิม หรือการเข้าไปครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินที่ผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินปล่อยทิ้งร้างนานกว่า ๑๐ ปี ซึ่งตามกฎหมายรัฐต้องดำเนินการเอาคืนกลับมาเป็นของรัฐ เป็นการต่อสู้อย่างสันติ มีเหตุมีผล มีได้ก่ออาชญากรรม แต่ช่วยฟื้นฟูใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดการผลิตทางการเกษตรดำรงความเป็นชุมชนอยู่ได้โดยเฉพาะหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทั้งปวงจึงไม่ควรดำเนิน

คดีรุนแรงกับเกษตรกรที่ต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิของตนเองและชุมชนด้วยความบริสุทธิ์ ควรจะพิจารณาคดีด้วยความเห็นอกเห็นใจ ผ่อนปรนด้วยวิธีการต่างๆ นานาที่กฎหมายเอื้อให้ทำได้ เช่น การชะลอการฟ้องลงโทษด้วยวิธีที่ไม่รุนแรง การชะลอการบังคับคดี ตลอดจนเปิดโอกาสให้เข้าถึงกองทุนยุติธรรมได้สะดวกเพื่อราษฎรจะได้ต่อสู้กับความไม่ถูกต้องให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมได้ด้วยสันติวิธี

